

P o z n á m k y

- ¹ *Politická ekonomie*, časopis ČSAV, roč. 1957, č. 9, str. 751—752.
- ² *K. Marx*, Ke kritice politické ekonomie, SNPL 1953, str. 54.
- ³ *K. Marx*, *Kapitál*, díl II., SNPL 1954, str. 411.
- ⁴ Tamtéž, str. 14.
- ⁵ Tamtéž, str. 499.
- ⁶ *K. Marx*, Ke kritice politické ekonomie, SNPL 1953, str. 90.
- ⁷ Tamtéž, str. 94.
- ⁸ *R. Hilferding*, *Das Finanzkapital*, Dietz Verlag Berlin 1955, str. 29.
- ⁹ Tamtéž, str. 30, 31.
- ¹⁰ Tamtéž, str. 58.

O lidové demokracii v Československu.

Ač uběhla již poměrně dlouhá doba od vzniku lidových demokracií, není otázka revolucí, které vedly k jejich vzniku a plní ve svém celkovém průběhu úkoly socialistické revoluce, dostatečně dosud vyjasněna. Přitom jde o problém zásadní důležitosti, a to nejen teoretický, ale mající přímý význam praktický, neboť se těsně dotýká politické praxe KS v zemích dosud kapitalistických a porobených.

Proto je třeba uvítat každý přínos k diskusi o tomto složitém a nesnadném problému.

Nová práce o lidové demokracii „Otázky lidové demokracie v Československu“ od kandidáta právních věd M. Lakatoše vydaná nakladatelstvím ČSAV, na rozdíl od předchozích prací (J. Houška—K. Kára, *Otázky lidové demokracie*, SNPL 1955. I. Bystrina, *Lidová demokracie*, NČSAV, 1957) nezabývá se otázkou lidové demokracie v celé šíři, ale je to první pokus o monografii, která pojednává o základních otázkách lidové demokracie v Československu.

Práce je rozdělena na tři kapitoly. První podává výstižnou charakteristiku buržoazního Československa, všimá si třídní podstaty naší buržoazní republiky a otázky její fašisace a opírá se o mnohý faktický materiál. Tato kapitola je základem dvou dalších kapitol. Druhá pojednává o socialistické revoluci v Československu a třetí mluví o socialistickém státě. Již samo uspořádání kapitol odpovídá koncepci, kterou chce autor hájit, koncepci „všeobecné socialistické revoluce“ (str. 88). I když autor na jedné straně ukazuje a dokládá přesvědčivými statistickými daty a historickými dokumenty, že rozbití a uchvácení Československa fašistickým Německem mělo za následek dalekosáhlé změny v politickém a ekonomickém postavení Československa, že KSC proto vytyčila jako nejbližší úkol boj za obnovení republiky a za obnovení demokratických svobod, národní nezávislosti a státní svrchovanosti (viz kap. II., § 1), nerespektuje to na druhé straně ve svých teoretických závěrech (viz kap. II., § 5).

Autor v celé práci dostatečně neodlišuje vývojová období a proto ani plně neodlišuje tu část buržoazie, která otevřeně spolupracovala s cizími okupanty, od té, která tak ne učinila a připojila se k národní frontě proti německému fašismu. Morální a politický krach této části buržoazie nastal až později, když přerůstala národní a demokratická revoluce v socialistickou. Kvalifikovat jako národní zradu (str. 83) i chování té části buržoazie, která byla v NF, odporuje historickým faktům, a proto také závěry, které autor dělá, nezbytně vzbuzují pochybnost.

V období, v němž část buržoazie je spojencem proletariátu, byt i nespolehlivým a dočasným, ostří boje není a nemůže být zaměřeno po čas tohoto spojenectví proti této části buržoazie, nýbrž proti nepříteli, proti němuž byla vytvořena dočasná jednota. Formy boje proletariátu proti této části buržoazie jsou tedy v důsledku toho také jiné. Teprve tehdy, když tato část buržoazie odpadává od NF a přechází na posice kontrarevoluce, užívá se proti ní prostředků a metod třídního boje, které jsou příznačné pro boj s nepřitelem. Čtenář si potom chtít nechtě musí klást otázku: Jak se tedy mohlo podařit smelit všechny protifašistické síly v naší zemi včetně části buržoazie, když je chování celé buržoazie kvalifikováno jako národní zrada a když proti celé buržoazii, kolaborující i nekolaborující, v důsledku toho používáme stejných prostředků a metod boje. Na to odpoví autor zůstává dlužen.

I když M. Lakatoš správně ukazuje, že národně osvobozenecí boj vrcholil u nás v sociální revoluci, zjednodušený pohled na její průběh mu dovoluje jen všeobecné a nezávažné vymezení této revoluce, tj. že má všeobecně socialistický charakter (str. 85)), ale nemůže podat vysvětlení, co si pod tím konkrétně představuje. Proto také třídní vymezení této revoluce v její první etapě, o němž se hovoří v 1. a 2. § III. kapitoly, je nanejvýš abstraktní, neboť podle autora jde o nepevnou a neúplnou diktaturu proletariátu (str. 107).

V čem spočívá všeobecně socialistický charakter naší revoluce, když v první etapě naší revoluce šlo o úkoly národně osvobozenecí, protiimperialistické a protifašistické, když první

etapa, jak vysvětluje autor, neznamenala ještě přímý přechod k socialistickému budování, když s pomocí nové státní moci nebylo možno vybudovat novou, tj. socialistickou ekonomiku? To bylo možné jen na základě přerůstání této demokratické revoluce v socialistickou. Ano, naše národně demokratická revoluce obsahovala od svého počátku důležité socialistické prvky, avšak prvky něčeho nás nemohou opravňovat k závěru, že jev dostává všeobecně nový charakter.

M. Lakatoš, jsa v zajetí ekonomismu (ekonomické podmínky pro socialistickou revoluci u nás byly) nechce vidět, že vítěznému provedení sociální revoluce mohou stát v cestě politické překážky, které pro slabost svých subjektivních faktorů není schopna překonat. Z toho pak plyne nutnost předchozích revolučních stupňů k této revoluci. Jednostranné zdůrazňování ekonomických faktorů zabraňuje M. Lakatošovi vidět celý proces naší sociální revoluce v celé její složitosti.

Zda některé země stojí před provedením demokratické nebo socialistické revoluce nezávisí výlučně na ekonomice. Ani v chápání sociální revoluce nelze přikládat ekonomické stránce větší význam, než jí přísluší. Není zde, jak si to M. Lakatoš pohodlně představuje, automatické působení ekonomické situace, nýbrž lidé si sami dělají své sociální revoluce, aby se nepřipravili o dosažený výsledek, aby nepozbyli plodů dlečíslice, k nimž došli. Vždyť jinak by bylo lehčí používat teorii revoluce na historické dějinné období, než řešit jednoduchou rovnici prvního stupně.

Proto, je-li cesta progresivního vývoje, cesta nové třídy k moci ohrožena nezralostí subjektivních podmínek pro danou sociální revoluci, je třeba dělat vše k jejich vytvoření. Tak potom vzniká nová situace, která zajišťuje vítězný průběh sociální revoluce a to na základě revolučního mezistupně, na základě moci, která je formou přechodu nebo přstupu k této revoluci. Proto nestačí konstatovat, že došlo k okupaci, že se podstatně změnila ekonomika i politika naší země, ale třeba konkrétně vystopovat nezbytnost jistého revolučního mezistupně jako důsledku těchto změn a provést jeho jasné třídní vymezení na základě pojmu diktatury. A je jedině zase výsledkem nedialektického přístupu k věci jestliže M. Lakatoš připouští při zkoumání státu vzniklého z naší národní a demokratické revoluce toliko dvě možnosti, totiž, že šlo buď o režim socialistického typu, anebo o režim buržoazně demokratického typu. Ne konkrétně třídní analýza je mu argumentem proti myšlence státního mezistupně (kap. III, § 2), ale všeobecně these jako např. „Marxisticko-leninské učení o typech státu nezná“, „historie nezná“, „dějiny nepřinesly důkazy“ atd. (str. 104—116), státního mezistupně.

Je proto samozřejmé, že porovnáme-li stanovisko Kl. Gottwalda k této otázce, se stanoviskem M. Lakatoše, nemůže toto porovnání vyznít v jeho prospěch. Co říká Kl. Gottwald: „Nejsme již republikou starého parlamentárně demokratického typu, republikou buržoazně demokratickou a nejsme také republikou socialistickou. Vytvořili jsme nový typ, specificky československý, který je asi uprostřed mezi oběma uvedenými druhy. Nejlépe se pro nás hodí termín dnes již vžitý, i když filosofové proti němu činí námitky: lidově demokratická republika (Rudé právo, čís. 287, 3. XII. 1946). Tím Kl. Gottwald jasně charakterizuje naši lidově demokratickou republiku ve své první etapě vývoje jako státní mezistupeň mezi oběma uvedenými druhy. Kl. Gottwald jej nazývá lidově demokratickou republikou. Třídním obsahem tohoto nového typu republiky není diktatura buržoazie a ani ne diktatura proletariátu, ale je jí demokratická diktatura lidu.

Kámen úrazu je v tom, že pro M. Lakatoše zřejmě není důležitý fakt, že okupanti ohrožovali nejen naše národy v samé jejich státní a národní existenci, nýbrž i ostatní národy střední a jihovýchodní Evropy, z čehož také vyplývá jednotnost hlavního obsahu revoluce v těchto všech zemích i naší. To vede k podceňování společného v těchto zemích. Ze tato jednotnost hlavního obsahu nevyklučuje rozdíly, ale naopak jej předpokládá, a to rozdíly dané specifickými podmínkami každé země, je nasnadě. Z této jednotnosti hlavního obsahu vyplývá především to, že ve všech těchto zemích se šlo k diktatuře proletariátu nikoli přímo, ale přes revoluční mezistupeň. Nemá-li tento mezistupeň u nás charakter buržoazní demokracie, jaký tedy má? Na to M. Lakatoš odpovědět nedává, neboť když říká, že u nás jde všeobecně o socialistickou revoluci, je to totéž, jako by neřikal nic; specifikace naší revoluce vzhledem k ostatním lidovým demokraciím tím není v žádném případě odhalena. Vždyť svržení fašistické diktatury, jak jsme toho byli svědky po II. světové válce, znamenají vždy začátek socialistické revoluce, je-li hegemonem dělnická třída a je-li vedena revoluční stranou.

Jestliže Sobolevova práce odlišnost mezi lidovými demokraciemi nedoceňovala, práce M. Lakatoše naproti tomu je přečnuje u nás natolik, že jej to vede až k nesprávnému vysvětlení celé podstaty naší revoluce i státu v prvním období.

Nová práce je proto přínosem k diskusi jen v tom, že napomáhá vyhocení stanovisek, nikoli však v tom, že by pomohla dosáhnout řešení této složité otázky. Alois Dvořák